

ADALYA

(AYRIBASIM/OFFPRINT)

SUNA-İNAN KIRAÇ AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
SUNA & İNAN KIRAÇ RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

ADALYA

SUNA-İNAN KIRAÇ AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YILLIĞI
THE ANNUAL OF THE SUNA & İNAN KIRAÇ RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

ADALYA
Vehbi Koç Vakfı
Suna-İnan KIRAÇ Akdeniz Medeniyetleri
Araştırma Enstitüsü Yıllık Dergisi
Yönetim Yeri: Barbaros Mh. Kocatepe Sk. No. 25
Kaleiçi 07100 Antalya Tel: +90 242 243 42 74
Faks: +90 242 243 80 13 E-posta: akmed@akmed.org.tr
Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın **Sayı:** XIX - 2016
Yayıncı Sertifika No: 25840

Sahibi: Vehbi Koç Vakfı Adına Erdal YILDIRIM
Sorumlu Müdür: Kayhan DÖRTLÜK
Yapım: Zero Prodüksiyon Ltd.
Abdullah Sokak No. 17 Taksim 34433 İstanbul
Tel: +90 212 244 75 21 www.zerobooksonline.com
Baskı: Oksijen Basım ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
100. Yıl Mah. Matbaacılar Sit. 2. Cad. No: 202/A Bağcılar-İstanbul
Tel: +90 (212) 325 71 25 Fax: +90 (212) 325 61 99
Sertifika No: 29487

ISSN 1301-2746

Bilim Danışma Kurulu / Editorial Advisory Board

Hâluk ABBASOĞLU	Gönül ÖNEY
Ara ALTUN	Mehmet ÖZDOĞAN
Oluş ARIK	Mehmet ÖZSAİT
Jürgen BORCHHARDT	Urs PESCHLOW
Thomas CORSTEN	Felix PIRSON
Jacques DES COURTILS	Scott REDFORD
Vedat ÇELGİN	Denis ROUSSET
Nevzat ÇEVİK	Martin Ferguson SMITH
İnci DELEMEN	R. R. R. SMITH
Refik DURU	Oğuz TEKİN
Serra DURUGÖNÜL	Gülsün UMURTAK
Hansgerd HELLENKEMPER	Burhan VARKIVANÇ
Frank KOLB	Michael WÖRRLE
Wolfram MARTINI	Martin ZIMMERMAN

Adalya, **A&HCI** (Arts & Humanities Citation Index) ve **CC/A&H** (Current Contents / Arts & Humanities) tarafından taranmaktadır.

Adalya is indexed in the **A&HCI** (Arts & Humanities Citation Index) and **CC/A&H** (Current Contents / Arts & Humanities).

Hakemli bir dergidir / A peer reviewed Publication

Editörler / Editors

Kayhan DÖRTLÜK
Tarkan KAHYA
Remziye BOYRAZ SEYHAN
Tuba ERTEKİN

İngilizce Editörleri / English Editors

İnci TÜRKOĞLU
Mark WILSON

Yazışma Adresi / Mailing Address

Barbaros Mah. Kocatepe Sk. No. 25
Kaleiçi 07100 ANTALYA-TURKEY
Tel: +90 242 243 42 74 • Fax: +90 242 243 80 13
akmed@akmed.org.tr
www.akmed.org.tr

İçindekiler

Hande Bulut <i>Karain Mağarası Örnekleri Işığında Bark Extractor (Ağaç Kabuğu Soyucu): Yeni Bir Öneri</i>	1
Emma L. Baysal <i>Beadwork in a Basket: An Ornamental Item from the Final Halaf Level of Mersin Yumuktepe</i>	17
Gonca Dardeniz <i>Cultic Symbolism at the City Gates: Two Metal Foundation Pegs from Tell Atchana, Alalakh (Turkey)</i>	31
S. Gökhan Tiryaki <i>Demir Çağ Milyas Mezarlıkları ve Ölü-Gömme Gelenekleri Üzerine Bir Ön-Değerlendirme</i>	51
Pınar Bursa Sturtevant <i>Eskiçağ'da Anadolu'nun Güney ve Batısında Yer Alan Bölgelerde Balık ve Balıkçılık</i>	75
Laura Slatkin <i>Sophocles' Antigone and the Paradoxes of Language</i>	95
Hüseyin Sami Öztürk <i>Myra'dan Lykia Birliği Rabibi Platon ile Ailesinin Onurlandırılması</i>	103
Ebru N. Akdoğu Arca <i>Lykia'ya Özgü Bir Kavram Olarak Sitometroumenoi Andres'i Plinius'un X, 116/117. Mektupları Işığında Yeniden Değerlendirme</i>	115
Murat Tozan <i>Some Remarks on the Date of Caesar's Capture by Cilician Pirates</i>	133
Hakan Öniz <i>Demre Beymelek Gölü'nde Sualtında Kalmış Liman ve Yapı Formları</i>	151
Işıl R. Işıklıkaya-Laubscher <i>Perge Mozaik Atölyeleri ve Akdeniz Havzası Mozaik Ekolleri İçerisindeki Yeri</i>	169
Mark Wilson <i>Saint Paul in Pamphylia: Intention, Arrival, Departure</i>	229
Hatice Pamir – Nilüfer Sezgin <i>The Sundial and Convivium Scene on the Mosaic from the Rescue Excavation in a Late Antique House of Antioch</i>	251

Elmon Hañer	
<i>Kilikya Ermeni Prensiđi'nin İkinci Başkenti Anavarza</i>	281
Cemal Bali Akal	
<i>Rencontres Méditerranéennes autour de Spinoza.</i>	
<i>Asaf Hâlet, Pessoa, Calvino... et l'inconnue Maria Barbas</i>	313
Marko Kiessel – Sevinç Kurt – Yasemin Mesda	
<i>The Abandoned Khan of Louroujina, Cyprus: A Case Study of a Vanishing Building Type</i>	323
Erin L. Thompson	
<i>J. Paul Getty's Motivations for Collecting Antiquities</i>	349
Kemal Reha Kavas	
<i>Akdeniz Yaylalarında Transbümant Mekân Örüntülerinin Karşılaştırmalı Analizi:</i>	
<i>Belgeler Işığında Antalya (Türkiye) ve Abruzzo (İtalya)</i>	367
François Hartog	
<i>La présence du témoin</i>	397

Lykia'ya Özgü Bir Kavram Olarak *Sitometrroumenoi Andres'i* Plinius'un X, 116/117. Mektupları Işığında Yeniden Değerlendirme

Ebru N. AKDOĞU ARCA*

Lykia'da bulunmuş bazı yazıtlar *euergetes*'ler tarafından *σιτομετρούμενοι ἄνδρες*'e yapılan para dağıtımından bahseder. *Sitometrroumenoi*, *σιτομετρέω* fiilinden türemiş *medium* çatıda bir *participium*'dur. *σιτομετρέω* ise buğday dağıtıyorum/tartıyorum anlamına gelmekte olup kentlerde buğday dağıtımını/ya da buğday alma amacına yönelik para dağıtımını (*σιτομέτριον*) gerçekleştiren bir memuriyeti (*σιτομέτρης*) ya da buğday dağıtımını yapma eylemini (*σιτομετρία*) ifade eder. Buğday tedarik etme her dönemde kentlerin en önemli meselesi olmuş ve bunun neticesinde kentler farklı memurlar ya da kurumlar geliştirmişlerdir. Bunlardan biri olan ve Küçük Asya'da yaygın olarak karşımıza çıkan *σιτωνία*, resmi buğday alımını gerçekleştiren bir magistratlıktır. *Sitionia* ve ilgili terimlere¹ işaret eden 71 yazıt J. Strubbe tarafından 1987 yılında bir katalog halinde bir araya getirilmiştir², 1989 yılında da birkaç yazıt ekleme ve düzeltmesiyle söz konusu yazıtlar ışığında konunun değerlendirilmesi yapılmıştır³. Çalışmasında *sitometeria*'ya da küçük bir yer ayıran Strubbe *sitionia* ile Lykia kentlerinde rastlanılan *sitometeria*'nin yurttaşlara buğday dağıtımına amacı güden benzer kurumlar olabileceğini önermiştir⁴. Bu arada Strubbe'nin katalogunda Lykia'dan *sitionia*'ya işaret eden yalnızca bir yazıt Arsada kentinden gelmektedir⁵ ve olasılıkla memuriyetten çok, Symbras'ın kent için buğday satın aldığına işaret etmektedir. Dolayısıyla Lykia için en azından şu anki verilerimize göre bir *sitones* memurundan

* Yrd. Doç. Dr. Ebru N. Akdoğu Arca, Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü 07058 Kampus, Antalya. E-posta: ebruakdogu@akdeniz.edu.tr

¹ *σιτωνεῖν*: buğday satın almak, *σιτώνης*: resmi buğday alım memuru; Strubbe ayrıca *sitones* dışındaki buğday tedarik eden diğer magistratlara da (*ἀγορανόμος*; *τριτευτής*; *εὐθηνιάρχης*; *εὐβοσιάρχης*) değinmiştir. Zira her kentin magistratları o kentin tarihi, gelenekleri ve politik yapısına göre şekillendiğinden aynı iş farklı kentlerde farklı magistratlar tarafından görülebilmekteydi. Ayrıca bk.: Erdkamp 2005, 268-271. Lykia'da da bu işi olasılıkla *agoranomos*'lar yerine getirmiş olmalıdır.

² Strubbe 1987, 45-82; Strubbe 1989, 99-122.

³ Strubbe'ye göre *sitionia* kente buğday tedarik etmeyi amaçlayan bir kurumdur. Bu kuruma hizmet eden buğday alım memurları sadece kriz durumlarında değil, her yıl düzenli olarak atanmaktaydı. Bu nedenle diğer memurlar gibi halk tarafından mecliste seçiliyor olmalıydılar. Memuriyet olasılıkla 1 yıl sürmekteydi. *Sitionia* kurumu sosyal ve politik yararlarının yanı sıra kriz durumlarında politik istikrarın ve *autonomia*'nın korunmasına hizmet ederek herhangi bir Roma müdahalesini uzak tutmayı sağlamaktaydı. Zayıf noktası ise büyük oranda *euergetes*'lere ihtiyaç duyduğu için finansal olarak güvenli değildi. Strubbe 1989, özellikle 101 vdd., 117-118.

⁴ Strubbe 1989, 114-15.

⁵ TAM II, 539: *σειτωνήσαντα τῆ πόλει καὶ ἀργύριον ἀναπόδοτον | δόντα* ...Yazıtın tarihi sorunludur. Yazıt için bir taraftan Hellenistik Dönem (bk.: Amaoutoglou 2012, dn. 44) önerilirken öte taraftan da Strubbe tarafından, olasılıkla *sitionia* yazıtlarını 1-2. yy. ortasına tarihlediği için Roma İmparatorluk Dönemi önerilmektedir. Bk.: Strubbe 1987, nr. 64.

söz edemeyiz. P. Erdkamp ise *sitionia*'ya ilişkin verilerin ne *sitometreia* ne de *sitometroumenoï andres*'in varlığına işaret etmemesi yüzünden bu *sitionia-sitometreia* benzerliğine kuşku ile bakmakta ve her ikisinin ayrı kavramlar olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır⁶. P. Garnsey de *sitometria* kavramının gizemli kaldığını dile getirmektedir⁷. Öncelikle *sitometria*'nın Lykia'ya özgü görünmediğini söyleyebiliriz. Tıpkı *sitionia* gibi Ege Adaları'ndan Küçük Asya'ya geçmiş görünmektedir. Hellenistik Dönem'den pek çok yazıtta σιτομετρέω fiili ile buğday dağıtım eylemine ve *sitometria* için verilen paralara yönelik olarak kullanılmıştır⁸. Kos, Euboia ve Delos'ta ise daha çok bir memura işaret edecek şekilde *sitometres* karşımıza çıkmaktadır⁹. Kos yazıtında her ne kadar fragment halinde olsa da *sitometres*'lerin bir kardeşlik loncasının bulunduğu ve bunların da ortak bir mezar alanının olduğu görülmektedir¹⁰. Yazıtlar içinde yalnızca bu örnek, Roma İmparatorluk Dönemi'nin 2. yy.'ına tarihlenmektedir. Küçük Asya'ya geçtiğimizde Karia'dan iki yazıtta *sitometria* söz konusudur. İlki Iasos'ta M.Ö. 2. yy.'ın ortasında *sitometria* fonunun kurulması ve bu fona yapılan bağışları¹¹ ikincisi ise Hadrianus döneminde Panamara'da σιτώνιον'un kurulması¹² ile birlikte *sitometria*'nın üstlenilmesini içermektedir. Yazıtların her ikisi de fragman halde olsa da en azından *sitometria*'nın varlığını Karia için kanıtlayabilmekteyiz. Galatia'da da bir *sitometres* ile Erken İmparatorluk Dönemi'nde *sitometria* belgelenebilmektedir¹³.

Sitometria Lykia'da Oinoanda¹⁴, Balboura¹⁵, Patara¹⁶, Boubon¹⁷, Kadyanda¹⁸, Korydalla¹⁹, Arneai²⁰ ve Neisa'da²¹ tespit edilebilmektedir. Yazıtlarının Lykia'da ortaya çıkış tarihi tam olarak anlaşılamamaktadır, ancak hepsi Roma İmparatorluk Dönemi'ne aittir. Neisa yazıtı 138-161 yılları arasına tarihlenmekte olup yazıtta *praesens* zamanı kullanılmasından yola çıkarak *sitometria*'nın II. Diogenes tarafından yazıtın dikildiği sırada icra edilmeye devam ettiği anlaşılmaktadır. İki

⁶ Erdkamp 2005, 276-77.

⁷ Garnsey 1988, 265.

⁸ SEG 28, 60 (Attika), IG XII,5 135 (Paros), IG XII,5 863-65 (Tenos), IG XII,7 389, 515 ve IG XII, Suppl. 330 (Amorgos), SEG 11, 1107 (Arkadia), SEG 52, 724 (Skythia Minor), Fayoum 1,7 (Mısır), SEG 34,758 (Kuzey Karadeniz).

⁹ IG XII,4 (Kos), IG XI,2 116 (Delos), IG XII,9 815 (Euboia).

¹⁰ IG XII,4: ὄρος θηκαίων | θιάσου σιτομέτρων(?) —].

¹¹ I.Iasos 244: [οἶδε ἐκόντ]ε[ς βουλόμενο] [ἐπὶ πλείον αὔξειν τῆ]ν δημοκρατί[αν ἐκ τῶν ἰδίων ἐπέδωκ]αν ἀργύριον [εἰς σιτωνί]αν, ὅπως ἂν | ὁ δῆμος ἀεὶ εὐδ[αιμόνως | ζῆ]ι ἐν δαψ[ι]λείαι σίτου γιν[όμενος | ὑπαρχού]σης πᾶσι τοῖς π[ολίταις ἐκ | τῶν κοι]νῶν σιτομετρία[ς κατὰ τὸν νό]μον.

¹² I.Stratonikeia I, nr. 227: καὶ μετὰ δόσιν ἀργυρίου] [εἰς ἐνθήκη]ν σιτωνίου καὶ μετὰ σιτομ[ετρίαν ... Robert (1937, 548) σιτώνιον sözcüğünü ambardan ziyade buğday fonu olarak anlamaktadır. Krş. Strubbe 1987, nr. 39; Strubbe 1989, 109 ve dn. 64.

¹³ MAMA VII, 323.

¹⁴ IGR III, 493: σ[ε]ιτο[μ]ετρήσαντα (δην.) <—> σειτομετρήσαντα πάλιν | τοὺς πολεῖταις ἕκ τε τοῦ δημοσίου πυροφ[ῶ] | καὶ οὐ ἐκ τῶν ἰδίων ἐπέδωκεν ἐν δυσ[χρηστοτάτ]ω καιρῶ, ἐπιδεδωκότα δὲ καὶ | ἀργυρικῆ[ν] διάδοσιν καθ' ἕκαστον τῶν πολειτῶν ἀνά δηνάρια δέκα, ὡς μετασχεῖν | τῆς χάριτος ταύτης πάντας τοὺς τῆν πόλιν κατοικοῦντας. Reitzenstein 2011, 190.

¹⁵ Coulton – Milner – Reyes 1988, 121-145 (SEG 38, 1445): Βαλβουρέων | τὴν Βουλῆν | καὶ τὸν Δῆμον | τοὺς ἑαυτοῦ | δεσπότης | Ὀνήσιμος δημόσιος νακ. δ(οῦλος) | οἷς καὶ προσέθετο εἰς τὸ | σειτομέτριον κατ' ἔτος | μο(δίους) , τνβ'.

¹⁶ Balland 1981, nr. 67, str. 12-15 (SEG 30, 1535): Παταρεῦσιν εἰς δὲ σιτομέτριον (μυριάδας) Α.

¹⁷ Milner 1994, 93-94 (SEG 44, 1162): Νέ[α]ρχον τετράκι τοῦ Μολεσεος | Βουβωνέα, συγγενῆ Λυκιαρχῶν, | γονέων καὶ προγόνων πρωτευ[ού]σάντων τῆς πατρίδος σειτομετρησάντων | ἔκτενας.

¹⁸ TAM II, 661: ... σειτομετρήσαντα καὶ τὰς λοιπὰς ἀρχὰς καὶ λειτουργ[ί]ας τελέσαντα εὐα[ρέ]στως.

¹⁹ TAM II, 905: col. XIX. 63.5-9: τῆ δὲ Κορυδ[αλλ]έων πόλει σειτομέτριον.

²⁰ TAM II, 774: προσθέντα [σειτο?]μέτ[ρι]ον κ[αὶ τὸ] | σειτομέτριον. Ayrıcık bk.: TAM II, 773.

²¹ Takmer – Oktan 2013, nr. 4: ... σειτομέτροντα.

yazıt Rhodiapolis'li Opramoas'ın 152 yılı sonrası Patara ve Korydalla'ya yaptığı *sitometrion*'a ilişkindir. Boubon'lu Nearchos, Lykiarkhes ve buğday dağıtımı (σειτομετρησάντων) yapmış atarlardan gelmekle övünmektedir²². Reitzenstein'in onun, Lykiarkhes M. Aur. Troilos'un torunu olduğu önerisi doğru kabul edilecek olursa *sitometria*'nın üçüncü yy. başlarına kadar devam ettiği sonucuna ulaşılabilir. Kadyanda yazıtının tarihi ise belli değildir. Ancak yazı karakteri 2. yy. izlenimini vermektedir. Yazıtta adı geçen kişinin pek çok memuriyetin yanı sıra buğday dağıtım görevini (σειτομετρήσαντα) de üstlendiği yazıtın sonunda geçen και τὰς λοιπὰς ἀρχὰς και λειτουργίας ifadesinden anlaşılabilir. Arnei yazıtının tarihi ise gerçekten sorunludur. Harf karakterleri de güvenli bir sonuç üretmemektedir ancak diğer örnekler ışığında olasılıkla 2. yy.'dan önceye tarihlenmemelidir. Balboursa ile Oinoanda yazıtları ise kentlerde buğday fonunun²³ varlığına işaret ediyor görünmektedir. Balboursa yazıtı oldukça ilginçtir. Kamu kölesi Onesimos, muhtemelen Antoninus Pius döneminde kendi efendileri (*despotai*) olarak tanımladığı Boule ve Demos'a *sitometrion* için yıllık 352 *modii* (üç tondan fazla)²⁴ ölçüsünde buğday vererek Boule ve Demos'un birer heykeliyle birlikte bir *exedra* yaptırmıştır²⁵. Yazıtta kullanılan προσίθημι vermek, teslim etmek, ekleme yapmak anlamlarına gelen bir fiildir. Dolayısıyla Onesimos mevcut fona buğday eklemiştir ve bu fon Boule ve Demos'un idaresinde görünmektedir. Devletin yönetiminde fona işaret eden bir başka yazıt ise Oinoanda'dan gelmektedir. Ünlü Licinnii²⁶ ailesinin bir ferdi olan C. Licinnius Fronto²⁷ kentte iki kez *sitometria* yapmıştır. Bunlardan ikincisini ἕκ τε τοῦ δημοσίου πυρο[ῦ] και οὐ ἕκ τῶν ἰδίων ἐπέδωκεν yani *hem devlet buğdayından hem de kendi kesesinden verdiği buğdaydan* son derece güç bir durum söz konusu iken yapmıştır. Şu halde en azından Oinoanda ve Balboursa kentleri için yurttaşlara buğday dağıtımı/bölüşürmesi yapan bir fondan söz edebiliriz²⁸. Örneklerden biri kentte bir buğday problemine işaret ederken diğerinde böyle bir problem izlenimi edinmemekteyiz. Oinoanda yazıtı, yazıtta Fronto'nun İmparator Traianus'a bedava elçilik yaptığını kaydetmesine izafeten Traianus dönemine tarihlenmektedir²⁹. Fronto, Licinnii ailesinin daha çok tanınan üyesi ve 132 yılı Lykiarkhes'i Licinnius Longus'un erkek kardeşidir³⁰. Oinoanda kentinde *grammateia*

²² Bkz. yuk. dn. 17, Kokkinia 2008, 57-59, nr. 26; Reitzenstein 2011, 242, nr. 131. Yazıtın tarihi tam olarak anlaşılmasına rağmen Reitzenstein tarafından geç 2/3. yy.'a tarihlenen Boubon'lu Lykiarkhes M. Aur. Troilos'un (bk.: 218, nr. 80) torunu olabileceği önerilmektedir.

²³ Zuiderhoek, Strubbe'nin tersine buğday fonlarının Roma yönetim sisteminin doğal bir parçasını oluşturduğunu (Digesta 50.8.2.2-4) ve çoğunlukla *euergetes*'ler tarafından değil, kentin kendi kaynaklarıyla finanse edildiğini savunmaktadır. Yazar Küçük Asya'dan 530 *euergetia* yazıtının içinde sadece %3'lük bir oranın buğday dağıtım ya da başışı ile ilgili olduğunu tespit etmiştir. Buradan yola çıkarak hasatın kötü olması ya da gerçek kıtlık durumlarında *euergetes*'lerin sorunu halletme nedenlerinin ekonomik olmaktan çok ideolojik ve politik olduğunu düşünmektedir. Bk.: Zuiderhoek 2008, 162-163 ve 172-173; Küçük Asya'da buğday ve diğer dağıtımların oranlarına ilişkin bk.: Zuiderhoek 2009, 89, şek. 5.5.

²⁴ Yetişkin bir erkeğin aylık buğday ihtiyacı 4 *modii* idi.

²⁵ Onesimos kente ayrıca Nemesis'in kült heykelleriyle birlikte bir Nemesis tapınağı da yaptırmıştır. Ticaret ya da zanaatkarlıkla zengin olup da *euergetia* faaliyetlerinde bulunan köleler bilinmektedir. Ancak bunların genellikle dini yapılar inşa ettirdiği görülmektedir. Bu nedenle Onesimos'un Nemesis tapınağı daha olağan; ancak *sitometria*'sı sıra dışı görünmektedir. Bk.: Kantirea 2016. Coulton – Milner – Reyes (1988, 136-137) ise Onesimos'un sanki bir *bouleutes* gibi *euergetia*'da bulunduğunu ifade etmektedir.

²⁶ IGR III, 500; Larsen 1946; Jameson 1966; Wörrle 1988, 63 vd.; Milner – Mitchell 1995; Hall – Milner – Coulton 1996; Gokalp 2002.

²⁷ PIR² L 208.

²⁸ Garnsey de Alan Hall tarafından kendisine aktarılan Oinoanda'dan İmparatorluk Dönemi'ne ait yayımlanmamış bir imparator mektubunda (Olasılıkla Marcus Aurelius ama Commodus ya da Caracalla da olabilir) buğday fonundan (str. 12: *seitonikon*) bahsedildiğini bildirmektedir. Hall, sulama ücretlerinden elde edilen paranın buğday almak için kullanılmış olabileceğini düşünmektedir. Bk.: Garnsey 1988, 264, dn. 35, krş. Strubbe 1989, 112.

²⁹ IGR III, 493; Wörrle 1988, 64; Reitzenstein 2011, 190, 233-34.

³⁰ Reitzenstein 2011, 189-90, nr. 39.

ve *gymnasiarkbia* memuriyetlerinin yanı sıra eşi Licinnia Flavilla ile birlikte imparator kültü rahipliğini, Lykia Birliği'nde ise *grammateia* ve *arkhiphylakia* memuriyetlerini yerine getirmiştir. Daha sonra kendisinin Demostheneia vesilesiyle imparatora elçi olarak gittiğini görüyoruz. Dolayısıyla C. Licinnius Fronto hem Traianus hem de Hadrianus döneminde faaliyet göstermiştir ve elimizdeki yazıtlar vasıtasıyla *sitometria*'nın Lykia'daki en erken uygulayıcısı olarak görünmektedir. Ancak P. Garnsey Oinoanda'dan yayımlanmamış iki yazıttan daha bahseder: Bunlardan birinde Ammia adlı bir kadın buğday dağıtımı için kente 10.000 *drakbmai* vermektedir. İkincisinde ise bir *euergetes* kendisinin *sitometreia* ya da buğday dağıtımını ilk uygulayan ve bunu iki kez yapan ilk kişi olduğunu iddia etmektedir³¹. Ancak ne yazık ki yazıtlar hakkında başka hiçbir bilgiye sahip değiliz. Bu nedenle sağlıklı bir değerlendirme yapmak pek de mümkün görünmemektedir. Buna rağmen en azından *sitometreia*'nın Oinoanda'da bir dönemde resmen teşkil edildiği sonucunu çıkarmak mümkündür.

Küçük Asya'da *sitometroumenoi andres*'e yapılan para dağıtımlarını içeren bir grup yazıt ise kuzey ve batı Lykia kentleri Tlos, Oinoanda ve Ksanthos'ta karşımıza çıkmaktadır. Kelime anlamından yola çıkarsak bu kişileri buğday ödemesi alanlar³², kendisine buğday dağıtılanlar/tartılanlar olarak anlamak doğru gözükmemektedir, ancak elimizdeki birkaç yazıtta kendilerine buğdaydan ziyade para dağıtımı söz konusu olduğundan bunların kim olduğunu anlamak daha da zorlaşmaktadır.

Mevcut yazıtlarda *sitometroumenoi andres*'in, adları geçen Lykia kentlerinde ayrıcalıklı bir zümreyi işaret ettiği ve sayılarının kentlerin büyüklüklerine göre değiştiği anlaşılmaktadır. Oinoanda kentinden Demosthenes yazıtı³³ şu ifadeyi kaydeder: "...geri kalan 1800 *denarii*'den (1500 *denarii*) ise mevcut *bouleutes*'ler ile 500 kişilik bir sayıya ulaşıncaya kadar *boule* dışından kura yoluyla bunlara eklenecek *sitometroumenoi andres*'e her birinin 3 *denarii* alacağı şekilde hakemlik (bilirkişi) ücreti olarak verilecek; kalan 300 *denarii* ile, dağıtılacak ödüllerden herhangi bir şekilde artan bir miktar olursa bunlar da *sitometroumenoi* dışında kalan yurttaşlara, azatlara ve *metoikos*'lara verilecek..." Yazıtı göre *βουλευται*'in 500 kişilik (οἱ φ') *sitometroumenoi andres* grubuna doğrudan dâhil olduğu anlaşılmaktadır. Bu ayrıcalıklı zümrenin sayısı Tlos'ta 1100³⁴ kişiden oluşmaktadır. Oinoanda örneğinde kentteki *bouleutai* sayısını bilemediğimiz için³⁵ bunların dışında kalan *sitometroumenoi* sayısını da hesaplamak mümkün gözükmemektedir. Demosthenes bu heyete her bir kişinin 3 *denarii* alacağı şekilde toplam 1500 *denarii* verilmesini karara bağlamıştır. Ksanthos'ta ise Opramoas, *boule*, *gerousia* ve *sitometroumenoi andres*'e 1.000 *denarii* dağıtmaktadır³⁶. Büyük bir ihtimalle Ksanthos'ta sayı *bouleutai*, *gerousiastai* ve bunların dışında kalan *sitometroumenoi* ile birlikte dağıtımın 1 *denarius* olması durumunda 1.000; 2 *denarii* olması durumunda ise 500 kişiden oluşmaktadır.

³¹ Garnsey 1988, 263: "In a second inscription from Oinoanda, a benefactor claims to have been the first to perform the *sitometreia* or grain distribution, and the first to do so twice".

³² Bk.: LSJ s.v. μετρέω: med., receive in payment.

³³ Wörle 1988, 6, str. 25-27: δοθήσεται κριτικά τοῖς βουλευταῖς καὶ τοῖς σιτομετρούμενοις κρεινόντων μὲν τῶ[ν] | βουλευτῶν συνκληρουμένων δὲ καὶ τῶν ἔξωθεν τῆς βουλῆς σιτομετρούμενων ἕως οἱ φ' πληρωθῶσιν, ὥστε ἕκαστον αὐτῶν λαμβάνειν ἀνά x γ', καὶ τὰ | λοιπὰ x τ' καὶ εἰς τὴν ἐκ τῶν θεμάτων προσγένηται μερίζεσθαι τοῖς ἔξωθεν τῶν σιτομετρούμενων πολείταις καὶ ἀπελευθέροις καὶ παροικοῖς.

³⁴ Naour 1977, 265-271, nr. 1, str. 8-12: ... κατ' ἔτος ἐκ τοῦ τόκου διδόναι ἑκάστῳ τῶν σιτομετρούμενων ἀνδράσιν χειλίοις ἑκατὸν ἀνά | [(δηνάριον)] α' ἐν τῇ 1ε' τοῦ Ξανδικοῦ μηνός | τῇ πρώτῃ τῶν ἀρχαιρεσιῶν ἡμέρα.

³⁵ *Bouleutai* sayısı her kente göre ve dönemlere göre değişiklik gösterebilmekteydi. Örneğin Ephesos'ta 104 yılda sayı 450 kişi idi. Prusa'da birkaç yüz *bouleutai* varken Nerva sayıyı 100 kişi daha arttırmıştır. Buna karşılık Aphrodisias'ta 200, Halikarnassos'ta ise sayı 100 idi. *Bouleutai* sayısı bilinen kentlere ilişkin örnekler için bk.: Liebenam 1900, 229-30; Jones 1940, 176, 340 dn. 40; Magie 1950, I, 641, II, 1505, dn. 31; Balland 1981, 212-13.

³⁶ Balland 1981, nr. 67, str. 36-38: ... ἔδωκεν | τῇ μὲν βουλῇ καὶ γερούσια | [καὶ τοῖς] | σιτομετρούμενοις ἀν[ανδράσιν] Ἀ.

Tlos yazıtı *sitometroumenoi* sayısını *bouleutai*'ı ya da herhangi başka bir zümreyi ayırt etmeksizin³⁷ verdiği için kentte *gerousiastai*'ın³⁸ da bu gruba dâhil olup olmadığı anlaşılammaktadır. Opramoas'ın başlığını içeren bir diğer Tlos yazıtı ise *sitometroumenoi* sayısını vermemektedir³⁹. Dikkat edilirse *euergetes*'ler tarafından bir taraftan toplumun eşraf tabakasını hedef alan, öte taraftan da ayrıcalıklı bir konuma taşınmış, *bouleutai* haricindeki *sitometroumenoi* için bir para dağıtımı söz konusudur. Bu, *bouleutai* ya da *gerousiastai* dışında kalan *sitometroumenoi*'u belki "*diğer sitometroumenoi*" olarak adlandırabiliriz. Peki bu "*diğer sitometroumenoi*" kimlerden oluşmaktaydı? P. Garnsey bunları kıtlık zamanlarında hububat erişim ayrıcalığına sahip bir çeşit *plebs frumentaria* olarak tanımlamaktadır⁴⁰. M. Wörrle ise bunların bütün yurttaşlara hububat dağıtan bir fon olan *sitometrion*'u finanse eden kişiler olabileceklerini söylemektedir⁴¹. Ancak buna işaret eden hiçbir veri bulunmamaktadır. Zuiderhoek bu kişileri "buğday alanlar listesinde olanlar"⁴² diye tanımlamaktadır. Bununla birlikte böyle bir çeviri buğday listesi yalnızca bu kimselerden mi oluşuyordu sorusunu da beraberinde getirmektedir. *Sitometroumenoi andres*'i "buğday alma önceliği olan kişiler zümresi" olarak anlamak herhalde yanlış olmayacaktır. Öncelikle bu kişilerin *bouleutai* ve *gerousiastai* ile birlikte anılması kendilerine zaten ayrıcalıklı bir konum sağlamaktadır. Bu ayrıcalığın ne ile ilgili olduğu ise *sitos* sözcüğünde aranmalıdır. Ancak yazıtlar onların bu ayrıcalığına ilişkin hiçbir ipucu vermemektedir ve buna bağlı olarak da hakikaten gizemli kalmaktadır. *Sitometroumenoi*'u anan yazıt sayısı çok azdır ve onlardaki formülasyon da durumu açıklığa kavuşturacak nitelikte değildir. Oinoanda'dan ele geçen iki yazıtı da belki bu gruba dahil etmek mümkün olabilir. Yazıtlardan 127 yılına tarihlenen ilkinde *euergetes* 500'lerdeki her bir kişiye yıllık dört *modii* ölçüsünde buğday ve yine yıllık 2 gümüş *denarii* miras olarak bırakmaktadır⁴³. 240-50 tarihli diğer yazıtta göre ise *euergetes*, *thymelik* ve *gymnik* şenlikler kurmuş ve şenlik döneminde 500'lere 10'ar *denarii*, *demotai*'a ise 2'şer *denarii* para dağıtımı (*dianome*) yapmıştır⁴⁴. Bu iki yazıttaki 500'ler Demosthenes yazıtındaki 500'ler (οἱ φ') ile aynı grup olmalıdır, yani *bouleutai*'in içine dahil olduğu *sitometroumenoi andres*. Olasılıkla daha kısa ifade etmek amacıyla bu yola başvurulmuş olmalıdır. Eğer bu iki yazıtı da ekleyecek olursak *sitometroumenoi andres*'e işaret eden yazıt sayısı 6'ya çıkmaktadır⁴⁵ ve eğer bu eşleştirme doğru ise ilk yazıt *sitometroumenoi*'un *euergetes*'lerce dağıtılan buğdayın alıcısı konumunda olduklarını ispatlamaktadır.

³⁷ Tlos'taki sayının büyüklüğü göz önüne alındığında *bouleutai* ve belki *gerousiastai*'ın da bu gruba dahil olduğu kabul edilmelidir.

³⁸ *Gerousia* her kentte ispat edilememektedir. Lykia'da bilinen örnekler için bk.: Oliver 1941, 28-38 ve Sidyma'da *gerousia*'nın kuruluşuna ilişkin özellikle bk.: s. 35, Giannakopoulos 2008, Sidyma: 30 vdd., Patara: 200 vdd., Tlos: 203 vdd., Oinoanda: 207 vdd., Ksanthos: 215, Rhodiapolis: 242.

³⁹ IGR III nr. 679=TAM II, 578, str. 28-30: διαυ[ο]μήν ἀνδράσιν σειτρομετρουμένοις | ἀνά x α'.

⁴⁰ Garnsey 1988, 265, 267: *Plebs frumentaria*'yı kendilerine uyarlamakla Lykia'luların kötü zamanlarda yönetici sınıf tarafından gözetilen toplum için çok değerli yurttaşları (kendilerini de hariç tutmaksızın) korumayı amaçladıklarını ifade etmektedir; Strubbe 1989, 114, dn. 98.

⁴¹ Wörrle 1988, 130-131: Wörrle *sitometroumenoi*'un bu fona katkıda bulunmaya zorlandığını, sonradan kentlerinin eşraf vatandaşı haline gelerek ayrıcalıklı buğday alanlar sınıfına evrildiklerini ve para dağıtımları sırasında diğer yurttaşlardan fazla para aldıklarını ifade etmektedir; krş. Strubbe 1989, 115-115.

⁴² Zuiderhoek 2009, 105.

⁴³ IGR III, nr. 492 (Licinnius Longus): καταλείψαντα τοῖς μὲν φ' ἐκά[σ]τω ἐτησίους σείτου μοδίους δ' | [καὶ] ἀργυρίου ἐτήσια (δην.) β'.

⁴⁴ Hall – Milner 1994, nr. 23 (SEG 44, 1187) (Marcia Aur. Polykleia): διανομῆς τοῖς μὲν πεντακο[σίοις] ἀνά (δην.) δέκα, τοῖς δὲ δημό[σ]ταις ἀνά (δην.) δύο, καὶ σεβαστο[φόροις] διενεκεῖσι καὶ <ι>δί[α] τοῖς | ἐξῆς αἰρουμένοις πρὸς ἡμέρας | τρεῖς σεβαστοφόροις καὶ μαστει[γοφόροις] ἐκάστω ἡμερήσιον | (δην.) ἔν.

⁴⁵ Krş. Wörrle 1988, 124, 134.

Opramoas tarafından bu zümreye Tlos'ta yapılan para dağıtımı⁴⁶ ve yukarıda anılan Oinoanda yazıtlarından birinde⁴⁷ yapılan dağıtım *dianome* olarak tanımlanmaktadır. *Dianome* sözcüğü Lykia ve Pamphylia'dan (ve başka bölgelerden de) *sitometroumenoi*'un söz konusu olmadığı pek çok yazıtta da karşımıza çıkmaktadır⁴⁸. Bu yazıtların bazılarında ise sıradan dağıtımlardan ziyade toplumun tabakalarına yapılan *dianomai* söz konusudur. Zira Plinius'un Traianus'la olan mektuplaşmasında da *dianome*'nin tanımı yapılmaktadır:

Plinius, Ep. X, 116 C. PLINIUS TRAIANO IMPERATORI

1 Qui virilem togam sumunt vel nuptias faciunt vel ineunt magistratum vel opus publicum dedicant, solent totam bulen atque etiam e plebe non exiguum numerum vocare binosque denarios vel singulos dare. Quod an celebrandum et quatenus putes, rogo scribas. 2 Ipse enim, sicut arbitror, praesertim ex sollemnibus causis, concedendum ius istud invitationis, ita vereor ne ii qui mille homines, interdum etiam plures vocant, modum excedere et in speciem $\delta\iota\alpha\nu\omicron\mu\eta\varsigma$ incidere videantur.

Toga virilis giyenler ya da evlenenler ya da bir magistratlığa girenler ya da bir kamu eseri başışlayanlar, boule'nin tümünü ve de plebs'ten biç de azımsanmayacak sayıda kişiyi davet ederek bunlara 2 ya da 1 denarius verme alışkanlığında dırlar. Bunun kutlanıp kutlanmaması gerektiğini ve ne kapsamda (kutlanmasını) düşündüğünü yazmanı rica ediyorum. Zira ben şahsen özellikle gelenekselleşmiş koşullardan dolayı bu davet verme hakkının bahşedilmesi gerektiğini düşündüğüm gibi, 1.000 kişiyi, bazen de daha çok kişiyi davet ettiklerinden onların ölçüyü aşmalarından ve dianome yapıyor görüntüsü içine düşmüş görünmelerinden çekiniyorum.

Plinius, Ep. X, 117 TRAIANUS PLINIO

Merito vereris, ne in speciem $\delta\iota\alpha\nu\omicron\mu\eta\varsigma$ incidat invitatio, quae et in numero modum excedit et quasi per corpora, non viritim singulos ex notitia ad sollemnes sportulas contrahit. Sed ego ideo prudentiam tuam elegi, ut formandis istius provinciae moribus ipse moderareris et ea constitueres, quae ad perpetuam eius provinciae quietem essent profutura.

Davetin hem sayıca ölçüyü aşıp hem de tamdık(lardan) tek tek bireyler değil de tabakalar (bouleutai ve plebs) vasıtasıyla düzenli armağanlara sebep olup dianome görüntüsüne bürünmesinden baklı olarak endişe ediyorsun. Ama ben bu eyaletin geleneklerini şekillendirme işini söz konusu eyaletin daimi sükunetine (huzur, barış ortamına) fayda sağlaması amacıyla bizzat sen idare edesin ve onları düzene sokasın diye senin öngörünü seçtim.

⁴⁶ Bk.: yuk. dn. 39.

⁴⁷ Bk.: yuk. dn. 44.

⁴⁸ **Rhodiapolis:** TAM II, 3, 910 (1. yy.): memleketine dağıtılması ve Asklepios onuruna düzenlenen bayramlar için 15.000 gümüş *denarii*; **Oinoanda:** IGR III, nr. 495 (117-161): kent ve eyalete yaptığı başışlardan hem kente hem de birliğe *siteresia* ve *dianomai*; **Ksanthos:** Balland 1981, nr. 67 (152 sonrası): Lykia Birliği'ne dağıtılması için 250.000 *denarii*; **Kadyanda:** TAM II, 2, nr. 671 (2. yy.): dağıtılması ve bayram için 1000 *denarii*; **Phaselis:** TAM II, 3, nr. 1203 (2. yy.): ölümünden sonra vatanına adaklar, oyunlara *theoros* olarak göndermeler ve dağıtılmak üzere sınırsız hediyeler vasiyet eden; **Balboursa:** IGR III, nr. 473 (2-3. yy.): Lykia'nın *arkbostatai*'ına, *bouleutes*'lere, Birlik *arkbon*'larına kendi kesesinden ikişer *denarii*; **Balboursa:** Naour 1978, nr. 2 (2-3. yy.): Herkese üçerbuçuk *denarii*; **Boubon:** Kokkinia 2008, 59-63, nr. 27: malının yarısını kente bırakarak gelirlerinden kentin *dianomai* yapmasını vasiyet ediyor. **Oinoanda:** SEG 44, 1187 (240-250): şenlik döneminde 500'lere onar *denarii*, *demotai*'a ikişer *denarii* *dianome*; **Sillyon:** IGR III, nr. 801 (2. yy.): her bir *bouleutes*'e 95, her bir *geraios*'a 90, her bir *eklesiastes*'e 87, bunların eşlerinin her birine üç, her bir *polites*'e 9, *vindikta*'lılar, *apeleuterai* ve *paroikoi*'a ise 3'er *denarii* *dianome*.

Mektuplara göre Plinius eyalette gelenek haline gelmiş olan uygulamanın ölçüyü aşır *dianome* görüntüsüne bürünmesinden çekinmekte ve Traianus da kendisine bu konuda hak vermektedir. *Dianome* yukarıda da söylediğimiz gibi *euergesia* içerikli Yunanca yazıtlarda sık karşımıza çıkmaktadır ve “arasında paylaşırma/dağıtma”⁴⁹ anlamına gelmektedir. *Euergetes*’lerin finanse ettiği bir para dağıtımını ifade eder. Dolayısıyla da endişe edilecek bir duruma işaret etmediği halde Plinius ve de imparator *dianome* yapılıyor olmasından endişe etmektedirler. Ancak hem eşraf tabaka ve hem de *demos*’un hoşuna gittiği anlaşılan *dianome*’den endişe etmek için bunun ya Hardy’nin ifade ettiği gibi rüşvet olarak anlaşılması ya da Sherwin-White’in ifadesiyle Plinius’un *mandata*’sında bu “*species διανομή*” ile ilgili bir maddenin bulunması ve bu madde ihlal edileceği için de söz konusu uygulamanın *dianome*’ye dönüşmesinden endişe edilmesi gerekmektedir⁵⁰. Sherwin-White’in görüşü oldukça makul görünmektedir. Olasılıkla Plinius’un *mandata*’sında *dianome*’yi kısıtlayıcı bir madde olmalıdır. *Dianome*’nin neden kısıtlandığının cevabı ise Plinius’un Traianus tarafından eyalete gönderilme sebebi ve orada gerçekleştirdiği çalışmalarda⁵¹ aranmalıdır. Bilindiği üzere Plinius’un Bithynia et Pontus eyaletine imparator tarafından *legatus Augusti pro praetore*⁵² olarak atanması istisnai bir durum olarak kabul edilir. İmparator Traianus, mali konularda uzman olduğu için Plinius’u özellikle kentlerin hesaplarını kontrol etmesi ve mali sıkıntılarını gidermesi için eyalete göndermiştir. Söz konusu eyaletin kentleri genel olarak zengin olmalarına rağmen Plinius’tan önce görev yapmış Romalı valilerin kötü yönetimleri neticesinde özellikle mali açıdan büyük sorunlarla karşılaşmışlardır. Kentlerde yasalar ihlal edilmiş, yöneticiler ya da halktan özel şahıslar kamu hazinesinden özel kazanç elde ederek zimmetlerine paralar geçirmiş ve bunun neticesinde de kentler mali sıkıntı içine düşmüş, büyük miktarda paralar harcayarak yapımına başladıkları kamu binalarını dahi tamamlayamamışlardır. Plinius mektuplarında kentlerin temel sorununun kent sakinlerinin savurganlığı olduğunu vurgulamaktadır. Özellikle farklı kent yurttaşlarının birbirleriyle girdikleri ateşli rekabet sonucunda gerçekleşen yoğun *euergesia* faaliyetleri çerçevesinde kamu hazinesi boşalmış ve bu da eyalet kentlerinin maliyesinde tamiri zor yaralar açmıştır. Traianus’un kamu hazinesinin kötüye kullanılmasına karşı tavrı ise oldukça serttir ve Plinius’tan gözünün kentlerin üzerinde olduğunu eyaletlilere bildirmesini istemiştir. Plinius’un sorunların çözümünde belirlediği yöntem ilk önce kentlerin mali bütçelerini çıkarmak, onların kamu gelir ve giderleri ile borçlarını saptamak olmuştur. Bu doğrultuda Plinius’un gereksiz olduğu kadar, Traianus’un politik olarak tehlikeli bulunduğu, gizli hedefleri destekleyen ve bir takım grupları koruyan⁵³ tüm harcamaları, özellikle de kentin eşraf tabakasına yapılacak *dianome*’yi kısıtlamış olması mantığa son derece uygun görünmektedir. Mektuplarda *dianome* sözcüğü Latinceleştirilmeden kullanılmış⁵⁴ ve adeta tanımı yapılmıştır. Yani “toplumun tabakalarına (*corpora: totam bulen atque etiam e plebe non exiguum numerum*) düzenli olarak yapılan armağan (*ad sollemnes sportulas*) niteliğindeki birer, ikişer *denarii*’lik para dağıtımlarına” *dianome* adı verilmektedir. Eyalet sakinleri ise *dianome*’ye çok benzer gelenekselleşmiş bir davranışa sahiptirler. O da tanındıklardan değil de eşraf ve *plebs*’ten⁵⁵ çok yüksek sayıda (1.000 ya da üzeri) kişiyi çeşitli vesilelerle davet edip onlara birer, ikişer *denarii* para dağıtmaktır. Mektuplarda geçen bu 1.000

⁴⁹ LSJ, s.v. διανομή.

⁵⁰ Sherwin-White 1966, 727-728.

⁵¹ Sherwin-White 1966; Dürüşken – Özbayoğlu 2001.

⁵² Sherwin-White 1966, 80-82.

⁵³ Schwarz 2001, 140-141 ve 142-143.

⁵⁴ Sherwin-White 1966, 728: Plinius ne *divisio* ne de *ambitus* sözcüklerini tercih etmiştir.

⁵⁵ Eşraf (*bouleutes* sınıfı) ve eşraf olmayan *demos*’un tanımı için bk.: Zuiderhoek 2009, 14-15.

ya da daha fazla kişiye yapılan para dağıtımları Lykia'daki *sitometroumenoi*'a yapılan para dağıtımlarını tarif eder niteliktedir. Zira *totam bulen atque etiam e plebe non exiguum numerum* ifadesini G. E. M. de Ste. Croix “*plebs*’ten seçilmiş, *bouleutai* statüsünde yeni bir aile grubunun ortaya çıkışı” olarak yorumlamaktadır⁵⁶. İşte böyle muhtemelen buğday vesilesi ile *demotai* arasından seçilerek *bouleutai* ile eş muamele görmüş yeni bir grup da birkaç Lykia kentinde doğmuş görünmektedir ve bu grubun adı Lykia’da “*diğer sitometroumenoi*”dur. Bithynia et Pontus Eyaleti’ndeki uygulamanın resmi dağıtımların ötesine geçip özel günlere de taşındığı dikkati çekse de Lykia yazıtları bu yönde bir veri sunmamaktadır.

Bu dağıtımlar (*dianomai*) *sitometroumenoi* dahil olsun ya da olmasın eyalette tabakalaşmanın artışının bir göstergesi olarak birlikte değerlendirilmelidir⁵⁷. *Dianomai* söz konusu olduğunda kent hiyerarşisi içinde en yüksek payı *bouleutai* almaktadır. Bu, *bouleutai*’ın kent içindeki en ayrıcalıklı grup olduğunun kanıtıdır. Söz konusu bu para dağıtımlarında *bouleutai* dışındaki diğer yurttaşlar ise *bouleutai*’a nazaran oldukça düşük bir miktar almaktadırlar. Bu hiyerarşik düzeni Sillyon kentinde Menodora’nın yaptığı dağıtımlarda çok iyi anlayabilmekteyiz: Menodora oğlunun ve kendisinin *demiourgos*’luğu ile kızının ve kendisinin *gymnasiarkhia*’sı ve de başrahibeligi ve rahibelikleri sırasında her bir *bouleutes*’e 95, her bir *geraios*’a 90, her bir *ekklesiastes*’e 87⁵⁸, bunların eşlerinin her birine üç, her bir *polites*’e 9, *vindikta*’lılar, *apeleuterai* ve *paroikoi*’a ise 3’er *denarii* para dağıtmaktadır⁵⁹. Bununla birlikte Lykia yazıtlarında *sitometroumenoi andres* olarak bir grup *demotai*’ın? *bouleutai* ve *gerousiastai* ile eşit para almaları *demos*’un eşraf tabaka üzerindeki etkisinin işareti olarak algılanmalıdır. Özellikle buğdayı paylaşırken çıkan sorunlar neticesinde *demos* ayaklanmış ve eşraf da onu yatıştırmak amacıyla öncelikli buğday alanlar zümresine dahil etmiş olabilir. Eğer bu öneri doğru ise, Lykia’da *demotai*’a ne zaman *sitometroumenoi* olma ayrıcalığı verildiği hakikaten soruludur. *Sitometria* ve *sitometroumenoi* yazıtlarını birlikte değerlendirdiğimizde öncelikle dikkati çeken her iki gruptan yazıtların da Oinoanda kentinde yoğunlaştığıdır. Bu nedenle hem *sitometria* ve hem de bunun neticesinde oluşturulan *sitometroumenoi*’un Oinoanda kenti çıkışlı olabileceğini önermek isterim. Oinoanda’da bir nedenle kentin sahip olduğu buğdayın yurttaşlar arasında sorunsuz bir şekilde dağıtılmasını sağlamak amacıyla *sitometrion* fonu oluşturulmuş görünmektedir. Bu fonun yukarıda bahsi geçen ve Onesimos’un katkısını içeren Balboura yazıtında *boule* ve *demos*’un ortak idaresinde olduğu dikkati çekmektedir. Bu da *demos*’un da buğdayı dağıtma eyleminin etkin bir parçası olduğunun kanıtı olabilir. Dolayısıyla her ne kadar *diğer sitometroumenoi* ile öncelikle beklenen *bouleutikon tagma*’nın üyeleri olsa da Lykia’da söz konusu dönemde yaşanan bir takım sıkıntılar *demos*’un da işe dahil olmasına neden olmuş

⁵⁶ Ste. Croix 1981, 530.

⁵⁷ Zuiderhoek (2009, 99-105) *euergetes*’ler tarafından yapılan diğerler dağıtımların yanı sıra hem *boule* ve *gerousia*’ya yapılan hem de alıcı gruplara bireysel olarak yapılan para dağıtımları ve bu dağıtımların alıcı gruplarını istatistikî olarak bir araya getirmiştir (tab. 5.1, 5.2, fig. 5.6). Bu veriler ışığında dağıtımlarda en baskın alıcı grup *bouleutai* ve *gerousiastai*’dır. Toplam 78 dağıtımdan, *boule* üyelerinin tek alıcı olarak ya da diğer grupların yanı sıra *bouleutai*’ın da alıcı olarak görüldüğü örnek sayısı 35’tir. Bunun yanı sıra meclis üyeleri, sıradan yurttaşlar ve diğer grupların birlikte içerdiği dağıtımlar da bulunmaktadır. Tüm bu istatistikî veriler bir taraftan Küçük Asya kentlerindeki oligarşileşme ve hiyerarşileşme ile bunun ideolojik olarak övülmesini ortaya koyarken öte yandan da bu hiyerarşik sosyal düzenin meşrulaşarak izleyiciler ve katılımcılar gözünde ulaşılmaya çalışılan normatif bir ideal haline gelmesinin kanıtını sunar.

⁵⁸ Brandt (1992, 150-153) *sitometroumenoi*’un Pamphylia’daki *ekklesiastai*’a karşılık geldiğini ifade etmektedir. *Boule* dışındaki ayrıcalıklı yurttaş toplulukları her kentte ortak bir tablo ortaya koymamaktadır. Bu farklılıkta ilgili kentin tarihi, sosyo-politik yapısı, ekonomisi, gelenekleri gibi birçok faktörün yanı sıra *euergetes*’in ilişki ağı ve sosyo-politik pozisyonuna bağlı olarak kendi istekleri ve diğer eşraf üyelerle ve *demos*’la söz konusu *euergetes*’in çerçevesinde arka planda gerçekleşen pazarlıklar rol oynamaktaydı. Bk.: Zuiderhoek 2009, 65, 105-107.

⁵⁹ Kentten Menodora ve oğlunun dağıtımlarına işaret eden 4 adet yazıt ele geçmiştir: Lanckoroński 1890, nr. 58-61, IGR III, nr. 800-802; van Bremen 1994.

izlenimi uyandırmaktadır. Bunun neticesinde de bir grup *demotai* buğday alma önceliği olanlar grubuna dahil edilmiş olabilir. Oinoanda'nın ardından *sitometria*'nın diğer Kuzey ve Batı Lykia kentlerinin yanı sıra bazı Orta Lykia kentlerine de sıçradığı gözlemlenmektedir. Buna rağmen *sitometroumenoi andres* sadece Oinoanda-Tlos-Ksanthos kentleriyle sınırlı kalmış görünmektedir. Opramoas'ın 30'dan fazla Lykia kentine yaptığı yardımlar bu konuda çok kuvvetli olmasa da ipucu sunabilir. Zira bu kadar kent için çok çeşitli bağışlarda bulunan Opramoas sadece Ksanthos ve Tlos'ta *sitometroumenoi*'a para dağıtırken, *sitometrion*'u ise yalnız Patara ve Korydalla'da gerçekleştirmiştir⁶⁰.

Sitometria olasılıkla ilk olarak Traianus döneminin sonları ile Demostheneia Bayramı'nın teşkil edilmesi arasındaki bir dönemde başlamış olmalıdır. C. Licinnius Fronto Oinoanda kentinde iki kez *sitometria* yapmıştır. İkincisini kentte son derece güç bir durum yaşandığı sırada gerçekleştirmiştir. Yaşanan bu güç durumda kentin elindeki buğday bitmiş ve Fronto kendi elindeki buğdayı devlete vererek yurttaşlara buğday dağıtımını yapmış, bunun yanı sıra da kentteki herkese 10'ar *denarii* para dağıtmıştır. Garnsey'in bildirdiği yazıtta *sitometria*'yı ilk icra etmekle övünen kişinin ne yazık ki kim olduğunu bilemiyoruz. Ancak bu kişinin Fronto ya da aynı ailenin bir başka ferdi olması ihtimal dâhilindedir. Olasılıkla, yaşanan bu sıkıntı neticesinde kentte bir buğday fonu oluşturulmuş olmalıdır. Benzer bir güç durum olasılıkla Kadyanda'da da yaşanmıştır. Burada da M.S. 2. yy.'da *anonymus* bir *euergetes* üç kez maliyetinin altında buğday ve zeytinyağı satışı yapmıştır⁶¹. Fronto'nun adının Demostheneia yazıtındaki elçiler arasında geçmesi ve kardeşi Lykiarkhes Licinnius Longus'un 500'lerdeki herkese yıllık 4 *modii* buğday ve 2 *denarii* para dağıtması tesadüf olmasa gerektir⁶². *Sitometria* Oinoanda'da Demostheneia Bayramı'ndan çok önce oluşturulmuş olmamalıdır. Hatta *sitometroumenoi andres*'in Demostheneia yazıtında ilk kez geçiyor olması da mümkündür. Çünkü yazıtta *sitometroumenoi*'u diğer yazıtlarda olmadığı şekilde tanımlama söz konusudur. Bu, yazıtın coşkısından ziyade kavramın henüz bilinmemesinden kaynaklanıyor olmalıdır.

Söz konusu son derece güç durum ise ya kötü hava şartları dolayısıyla yaşanan kıtlık ya da daha çok piyasa spekülasyonları neticesinde eşraf tarafından buğdayın saklanması ve bunun üzerine meydana gelen halk ayaklanmasıyla açıklanabilir⁶³. A. Balland, Lykia kentlerindeki *sitometria*'yı Hadrianus'un 129 yılındaki Lykia ziyareti civarına yerleştirmektedir. Zira Patara ve

⁶⁰ Kokkinia 2000; Akdoğu Arca 2002.

⁶¹ TAM II, 671, str. 5-7: ἐγ δευτέρου καὶ [τρίτου?] | τετελεκότα παραπράσεις [σειτου] | καὶ ἐλαίου. Her ne kadar *sitos* sözcüğü tamamlama olsa da doğru gözükmektedir. Oinoanda Kenti'nde 240-50'li yıllarda yaşanmış bir kıtlık da bilinmektedir. Bu kıtlık sırasında 500'lere para dağıtmış olan Marcia Aurelia Polykleia'nın (bk.: yuk. s. 119) kocası M. Aur. Artemon II yurttaşlara her türden gıda maddesi sağlamıştır: IGR III, 489=SEG 44, 1186, str.12-15: ... παρασχόμε[ε][v]όν τε καὶ ἐν τῇ σειτοδείᾳ ἐξῆς τ[ά] | [π]άντα τῶν ἐπιτηδίων | τοῖς πολ[ι]ταις εἰς εὐετηρίαν.

⁶² Yine Oinoanda Kenti'nde Licinnii ailesinin (bk.: yuk. dn. 26 ve 93) bir başka üyesi olan C. Licinnius Thoantianus da kent ve eyalet çapında hatırı sayılır bağışlarda bulunmuş ve bu bağışlardan Oinoanda Kenti'nde ve Lykia Birliği'nde buğday tahsisi yapılmasının yanı sıra para dağıtımları (*dianomai*) da yapmıştır ve bunun karşılığında kendisine besleyici (τὸν τροφέα) sıfatı verilmiştir: IGR III, 495.

⁶³ Bu tip halk ayaklanmaları Dio Khyrsostomos'tan (Or. 46) bilinmektedir. 70'li yıllarda Prusa halkı kentte cereyan eden tahıl kıtlığından kısmen Dio'yu sorumlu tutmuş ve kendisini taşlamak ve evini yakmakla tehdit etmişlerdir: Ayrıca Domitianus döneminde Pisidia Antiokheia'sında kötü kış şartları dolayısıyla az ürün alınmış ve bunun sonucu kentte tahıl fiyatları yükselmiştir. Roma Valisi Antistius Rusticus olaya müdahale etmek zorunda kalmıştır. Yazıtın, zenginlerin elindeki buğdayı halka açmadığı anlaşılmaktadır. Rusticus tarafından herkesin elindeki buğdayı yetkililere bildirmesi ve belirlenen günde kendi ihtiyacının fazlasını yetkililere satması emredilmektedir. Aksi takdirde ellerindeki buğdaya el konulacaktır. Rusticus ayrıca 1 *modius* buğdayın 1 *denarius*'un üzerinde satılmasını da yasaklamıştır: JRS 14 (1924) 179,6 (AE 1925, nr. 126). Benzer bir örnek de 1. yy.'da Aspendos'ta yaşanmıştır. Büyük mal sahipleri daha yüksek fiyata ihraç edebilmek için tahıl stoklayınca Aspendoslular sıkıntıya düşmüş ve nohut almaya zorlanmışlardır (Philostratus, *Vit. Apoll.* I 15). Eşraf tarafından suni olarak yaratılan spekülasyonla ilgili genel olarak bk.: Garnsey 1988, 74-79. Garnsey yiyecek krizlerine sık rastlandığı, ancak topyekün bir açlığın çok nadir yaşandığı sonucuna varmıştır: Garnsey 1988, 8-39.

Andriake'de kurulan *granarium*'lar⁶⁴ vasıtasıyla bölge 130-150 yılları arasında Roma'nın buğday tedarikini sağlamada aktif bir rol oynamıştır⁶⁵, Wörrle ise *sitometroumenoi*'un Oinoanda'da oluşturulması için Demostheneia Bayramı'nın kuruluş tarihi olan 124 yılını haklı olarak bir *terminus ante quem* olarak kabul eder⁶⁶, Şu durumda Balland'ın düşüncesi son derece makul görünmesine rağmen muhtemelen doğru değildir. *Sitometria*'nın görüldüğü kentler de aslında Patara ve Myra'yı işaret edecek şekilde Kuzey, Batı ve Orta Lykia kentleridir. Ancak *sitometroumenoi* sadece Kuzey ve Batı Lykia'da vardır ve eğer ortada yazıt olmamasına bağlı olarak herhangi bir tesadüf söz konusu değilse, *sitometroumenoi*'un Orta Lykia'ya da yayılmasını beklerdik. Batı Lykia özellikle de Elmalı Ovası, Ksanthos Vadisi ve Kabalia⁶⁷ gibi bölgeler Antik Dönem'de oldukça verimliydi⁶⁸. Daha *granarium*'lar kurulmadan çok evvel Rhodos'un deniz ticaretini kaybetmesine paralel olarak M.Ö. 2. yy. sonrasında Mısır ticaretinde Lykia limanları etkili olmaya başlamışlardı⁶⁹. Nitekim Cicero M.Ö. 80/79 yılı için, Lykia, Pamphylia, Pisidia ve Phrygia'dan tahıl, deri, örtü ve çuval tedarik edildiğini ifade etmektedir⁷⁰. Ksanthos Vadisi'nde üzüm ve buğday yetiştiği Homeros'tan öğrenilmektedir⁷¹. Kadyanda'nın Likçe'deki ismi *Xadawâti*⁷² olup, "Tahılı bol" anlamına gelmektedir⁷³. Kabalia Bölgesi'nde konumlanan Oinoanda kentinin isminin ise Hititçedeki *Wıyanawanda* sözcüğünün Yunancaleştirilmiş şekli olduğu genel olarak kabul edilmektedir ve "Bağı bol" anlamına gelmektedir⁷⁴. Görüldüğü üzere bölge tahıl üretiminde etkin bir rol oynamış görünmektedir ve eşrafın dış pazarlarda daha çok para kazanmak amacıyla buğdayı dış pazarlara yollamak istemiş olması muhtemeldir⁷⁵. Bunun sonucunda kentlerde zaman zaman buğday sıkıntılarının yaşanması son derece doğaldır. Lykia'da bu dönemde ne tür bir sıkıntı yaşandığını kesin olarak söyleyemesek de, eğer sorunun eşrafın buğdayı saklamasından kaynaklandığı önerisi doğru ise, *granarium*'ların inşa edilmesinde ihtiyaç fazlası buğdayın zenginlerin stoklarında değil de, *granarium*'larda depolanması ve ihtiyaç durumunda buradan temin edilmesi düşüncesi etkili olmuş olabilir.

Buğday alma önceliğinde hiyerarşik düzen esas alınmıştır. Kentte öncelikle eşraf tabaka buğday alırken mağdur konuma düşürülmemeliydi ama oy desteğine ihtiyaç duyulan *demos* da küstürülmemeliydi. Dolayısıyla kentin sahip olduğu buğday öncelikle bu buğday alma önceliği olan gruba dağıtılıyor (*demos*'un bazı üyeleri eşraf tabakaya dahil edilerek?) ve ancak kalan buğday daha alt tabakalara doğru pay ediliyor olmalıydı. *Euergetes*'ler de bu zümreye hoş görünmek ve hem bunların hem de kendilerinin eşraf olma ayrıcalığını onaylayarak "*do ut des*" sisteminin işlemesine katkıda bulunmaktaydılar. Aslında hiyerarşik düzenin üst tabakalarına

⁶⁴ Lykia *granarium*'ları ile ilgili olarak bk.: TAM II, 2, 397; Balland 1981, 67 vdd.; Rickman 1971, 138-140; Halfmann 1986, 131, dn. 493. 194. 208; Zimmermann 1992, 221-22, dn. 175; Winter 1996, 115 vd., 127; Çevik v.d. 2014, 230-37.

⁶⁵ Balland 1981, 217; krş. Coulton – Milner – Reyes 1988, 139; Naour 1977, 269-270.

⁶⁶ Wörrle 1988, 128.

⁶⁷ Plinius, *NH* 5, 101; Ptolemaios 5, 3, 5.

⁶⁸ Wörrle (1975, 66-68) Andriake ve Patara'daki *granaria*'nın sadece Mısır ticareti dolayısıyla değil, aynı zamanda da Kabalia, Elmalı ve Ksanthos ovalarında yetiştirilen hububatın depolanması için de kullanıldıklarını ifade etmektedir.

⁶⁹ Zimmermann 1992, 230-31; krş. Ras 1995, 36.

⁷⁰ Cicero, *In. Verr.* 2, 1, 95.

⁷¹ Homeros, *Il.* 12, str. 314-15.

⁷² TAM I, 26, str. 21 ve nr. 45, str. 3.

⁷³ Zgusta 1984, § 403-1.

⁷⁴ Zgusta 1984, § 919-2.

⁷⁵ Ras 1995, 36.

yapılan *dianome* bir çeşit rüşvet ya da *sportula*'yı⁷⁶ ifade eder. Traianus'un ifadesindeki *ad sollemnes sportulas* da bunun kanıtıdır⁷⁷. Oinoanda Kenti'nde Licinnius Longus 500'lere yıllık 4 *modii* buğday ve yıllık 2 *denarii* para bırakarak dağıtımların düzenli yapılmasını vasiyet etmiştir. Aynı kişi Lykia Birliği'ne bağışladığı paranın faizinden *arkhostatai*'a (magistrat seçim kurulu üyeleri) para dağıtılmasına da karar vermiştir⁷⁸. Balbura'da ise Troilos alias Navius'un da Lykia'nın *arkhostatai*'ına, *bouleutai*'a ve Birliğin *arkhon*'larına 2'şer *denarii dianomai* yaptığını görüyoruz⁷⁹. Pinara'da ise panegyrik eğlencelere çok meraklı görünen *anonymus* bir kişi yabancıları yargılayan yargıç kurulunun üyelerine 5.000 *drakhmai*, bütün *bouleutai*'a, *arkhostatai*'a ve ortak memuriyetleri yerine getirenlere ... *drakhmai* vermektedir⁸⁰. Tlos'ta Lalla da 1.100 *sitometroumenoi andres*'e dağıtacağı 1'er *denarius*'u her yıl Ksandikos Ayı'nın 15'inde ve 'magistrat seçimlerinin ilk gününde' yapacağını garantisini vermektedir. Bu örneklerde her ne kadar birkaç dağıtımın düzenli bir şekilde yapıldığı açık bir şekilde belirtilmiş olsa da Lykia'daki dağıtımların tümünün düzenli dağıtımlar olduğunu söyleyemeyiz⁸¹. Örneklerde *arkhostatai*'a yapılan dağıtımlar ya da Lalla'nın dağıtımını magistrat seçimlerinin ilk gününde yapması ilgi çekicidir ve bu zümreyi hoş tutarak kendi magistratlığını ya da kentin eşrafı olarak en yukarıda görülmeye devam etmesini garanti etme amacı taşır. Bu durumda bu tür dağıtımları özellikle de günümüz bakış açısıyla bir çeşit rüşvet saymamak için bir neden yoktur. Plinius'un mektubunda da bir magistratlığa girenler ya da bir kamu eseri bağışlayanların da para dağıtım âdetinde oldukları ifade edilmektedir. *Euergetes* burada kesinlikle hem kendisi gibi eşraf tabaka hem de *plebs* tarafından onaylanmak istegindedir. Bu onaylama karşılığında kendisi *boule* ve *demos* tarafından onurlandırılacak ve belki çeşitli imtiyazlar da elde edebilecektir. Ancak daha da önemlisi kendisinin kendi toplumunun üst tabakası tarafından onaylandığını ve kentte bir *homonoia/concordia* olduğunu Roma yönetimine ispatlama ve onun desteğini elde etme şansına sahip olacaktır. Zira Roma eskiden beri mülk sahibi eşraf tabakayı desteklemeyi tercih etmiştir⁸². Patara'da bulunmuş, İmparator Claudius'un Lykia'yı eyalet yapmasını müteakiben

⁷⁶ *Sportula* hedefinde yoksulların olmadığı faydacı bir amaçla yapılan armağan niteliğindeki dağıtımları ifade eder. Kente verdiği anıtın reklamını yapmak isteyen bağışçı seremonide mümkün olduğunca fazla kişinin katılımını garanti altına almak amacıyla sosyal statüyü gözetmek suretiyle farklı yönde bir cömertlik gösterir: Duncan-Jones 1982, 138-39.

⁷⁷ *Euergetes*'lerin doğuda *sportula* uygulamasını kendilerine adapte etmelerine ilişkin bk.: van Nijf 1997, 149-188.

⁷⁸ Bkz. yuk. dn. 43: ...ὡν ὁ τόκος χωρεῖ εἰς διὰδοσιν ἀρχοστατῶν. Ancak burada *dianome* yerine *diadosis* sözcüğü kullanılmıştır.

⁷⁹ IGR III, nr. 473: δόντα δὲ καὶ τοῖς συνελ[λ]θοῦσιν Λυκίων ἀρχοστάταις | καὶ βουλευταῖς καὶ κοινοῖς ἀρχουσίῃν διανομῆς ἀνά (δην.) β' ἕκ τῶν ἰδίων.

⁸⁰ IGR III, 681=TAM II, 508: (Yazıt çok fragman halindedir): [<δόντα>] | τοῖς μὲν τῶν ξενοκριτῶν δ' <σ>[υ]?σ[τ]ήμασιν ἀνά (δραχμάς?) , ε, π[α]σι δὲ βου[λ]ευταῖς καὶ ἀρχοστάταις καὶ τοῖς τὰς κοινὰς τετελε[κ]κόσιν ἀρχὰς (δραχμάς) —]

⁸¹ Festivallerde istisnai bir şekilde yapılan ekmek dağıtımları haricinde Küçük Asya *sitionia* yazıtlarının küçük bir bölümü yıllık olarak yapılan buğday ya da ekmek dağıtımlarına işaret eder. Buğdayın Roma dışında düzenli dağıtımını 2. yy. Lykia'sının birkaç kenti ve 3. yy.'ın ikinci yarısında olmak üzere Mısır'ın Aleksandria, Hermopolis ve Oksyrhkhos kentleri için söz konusudur: Erdkamp 2005, 276 ve dn. 76.

⁸² Ste. Croix 1981, 521. 523-24. Roma *senatus*'u ve temsilcileri Hellenistik Dönem'den beri üst sınıflardan ve üst sınıfların hâkim olduğu yönetim biçimlerinden yanaydı. Örneğin Livius (XXXV, 34, 3) Antiokhos'la yapılan savaşın hemen öncesini anlattığı pasajından (M.Ö. 192 yılı) her devletteki en üst tabakanın (*principes/optimus quisque*) Roma taraftarı ve mevcut durumdan hoşnut olduğunu, fakat çoğunluğun/halkın onlarla aynı fikirde olmadığını (*multitudo et quorum res non ex sententia ipsorum essent*) dile getirir. Yine Antiokhos'la olan savaş sırasında Phokaia'da *multitudo* ya da *plebs* Antiokhos'u desteklerken, *senatus* et *optimates* Roma'nın yanında yer almak ister (Livius, XXXVII, 9, 1-4). Benzer bir örnek de 3. Makedonia Savaşı başlamadan hemen önce pek çok özgür Yunan devletinde *plebs*'in Perseus'ten yana, *principes*'in ise Roma'dan yana olduğudur (Livius, XLII, 30, 1-7). I. Mithradates Savaşı sırasında Nysa ad Maeandrum'da kentin eşraf takımından Khairemon'un 60.000 *modii* buğday karşılığında Roma tarafında yer almasına rağmen olasılıkla çoğunluk Mithradates tarafında yer almıştır: Syll.³ 741, Syll.³ 781; Rigsby 1996, 399-406.

dikilen Stadiasmus Anıtı'nın ithaf yazıtı da Roma'nın yerel yönetimdeki tercihini açıkça ortaya koymaktadır. Zira Claudius Eyalette dirlik ve beraberliği sağlamasının ardından devlet mekanizmasını *οἱ ἐξ ἀρίστων ἐπιλεγμένοι βουλευταὶ* yani eyalet sakinlerinin en üst tabakasından seçilmiş *bouleutai*'a teslim etmiştir⁸³. Lykia Birliği bünyesinde uygulamaya konulan bu mekanizma eyalet kentlerinde de uygulanmaya başlanmış ve *boule* bir "mikro-*senatus*"a, yani "çok yüksek oranda oligarşik bir kuruma" dönüştürülerek⁸⁴, kent yönetiminin en belirleyici unsuru olarak Roma hakimiyetinin bir aracı durumuna sokulmuştur⁸⁵. Bu kurumun üyeleri kentin en üst düzey karar mekanizmasına hükmettikleri için yerel politikaların da belirleyicisi konumdaydılar⁸⁶. Daha sonraki devirlerde Lykia'da *ἀρχαὶ βουλευτικαὶ* ile *ἀρχαὶ δημοτικαὶ* arasında bir ayırım yapıldığı bilinmektedir. Bu ayırımın nedeni Quaß'ın düşüncesine göre *demotai*'a bazı önemli memuriyetlerin yolunu kapatmak⁸⁷ olarak açıklanmaktadır. Pleket ise *bouleutai* ile *demotai* arasındaki bu kadar keskin bir ayrıma karşı çıkar⁸⁸. *Demos*'un en tepesindeki kişilerin *bouleutikon tagma*'nın aşağı seviyesinde olanlara denk olduğunu ve *demotai*'nın en tepesinden çıkan *homines novi*'nin daha yüksek kademelerin içine girebileceklerini savunmaktadır. Çünkü *plebs*'in (*demotai*'ın) daha yüksek kademelere çıkabildiğine işaret eden bazı veriler vardır. Örneğin Hadrianus'un Klazomenai'a ilişkin mektubunun *dictum*'u *primores viri* ve *inferiores*'i anmaktadır⁸⁹: "*Legatio görevini curia*'ya (=boule'ye) seçilen *priores*'ten başkaları üstlenmeye çağrılmamalıdır. Fakat eğer elçilik sınıf bakımından *inferiores* olarak adlandırılan en tepede olanların altındakileri gerektirirse ordo/hiyerarşi gözetilmemelidir.". Bir başka örnekte de Plinius soyluların çocuklarının senatoya (*boule*'ye) girmesinin *plebs*'in (*demotai*'ın) girmesinden daha iyi olduğunu vurgulamaktadır⁹⁰. 128/9 yılında Hadrianus Ephesos'ta *bouleutai*'dan, *naukleroi* L. Erastus'u kendi aralarına kabul etmesini rica etmektedir⁹¹. Keza bir Ksanthos yazıtı da *bouleutes*'liğe kadar yükselmiş Mucianus alias Pankalos'un *demotikai arkhai*'dan birini, ama *bouleutikai arkhai*'ın tümünü yerine getirdiğine işaret eder. Memuriyetleri *bouleutikai* ve *demotikai* olarak ayırmak hiyerarşik düzeni daha da belirginleştirmek amacını taşıyor olabilir⁹². Bu yönüyle Lykia'nın, Roma tarafından daha eyaletin en başında belirlenen sistemin başarılı bir yürütücüsü olarak çok iyi Romanize olduğu anlaşılabilir. Bu Romalılaşıma sürecine kuşkusuz en fazla katkıyı Oinoanda Kenti yapmış görünmektedir. Zira Licinnii yazıtı bunun en büyük

⁸³ Şahin – Adak 2007, 29, 69-70; Şahin 2013, 23-25, 35; Adak 2013, 71.

⁸⁴ Pleket 1998, 205.

⁸⁵ Şahin – Adak 2007, 69-70; Adak 2013, 71.

⁸⁶ Wörrle 1988, 133: "Gemacht wurde die Politik im Rat". *Boule* ve *demotai* arasındaki ilişki için bk.: Quaß 1993, 382 vdd.

⁸⁷ Quaß 1993, 389-90.

⁸⁸ Pleket 1998, 210.

⁸⁹ Digesta 50.7.5.5.

⁹⁰ Plinius, Ep. X, 79.

⁹¹ I. Ephesos 1487. Krş, Pleket 1984, 10 vdd.; Kantirea 2016, 483.

⁹² TAM II, nr. 301: ... ἀνδρὸς ἐπισήμου | βουλευτοῦ τελέσαντος | ἀρχάς, δημοτικὴν μὲν | μίαν, βουλευτικὰς δὲ | πάσας ... Yazıtı olasılıkla 2. yy. sonu ve 3. yy. başını işaret etmektedir. Memuriyetlerdeki bu ayırım *bouleutes*'lerin *euergesia* yapma ya da *leiturgia*'ları yerine getirme konusundaki isteksizlikleri yüzünden *bouleutes*'leri kendi sınıfının memuriyetlerini yerine getirmeye özendirme veya mecbur bırakma amacını taşıyor olmalıdır. Zira yazıtta onurlandırılan atletin babası *bouleutikai arkhai*'ın tümünü yerine getirmekle övülmektedir. 3. yy. başlarına ait bir *papirüs* bu düşünceyi doğrular niteliktedir. Söz konusu papirüs *boule* kayıtlarına kaydolmamış ancak *bouleutes* olmak için yeterli mal varlığına sahip kişilerin *bouleutes* olma imkanına sahip oldukları gerekçesiyle *demotikai hyperesiai*'dan ve listede olmadıkları gerekçesiyle de *bouleutikai leitourgiai*'dan kaçmamaları gerektiğini kaydeder. Ste. Croix 1981, 467. *Bouleutikai* ve *demotikai arkhai*'a işaret eden bir başka yazıt ise Myra'dan bilinmektedir: ... Ἀπφαροῦν Ἀλεξάνδρου Μυρίδα, πατρός | καὶ πάππων καὶ προπάππων καὶ συγγενῶν βουλευτῶν καὶ ἀρχάντων τῆ πατρίδι | τὰς ἐνχειρισθεῖσας δημοτικὰς | καὶ βουλευτικὰς ἀρχάς.

kanıtıdır⁹³. C. Iulius Demosthenes de bu aileyle olan akrabalığı bir yana epikhorik kimliğiyle Roma atlı sınıfına kadar yükselip gerek ismiyle gerekse kurduğu *pentaeterik*, *thymelik* bayramla çok iyi bir uygulayıcısı olduğu Grek-Roma kültürünün geldiği noktayı Milner ve Mitchell'in tabiriyle yoldan çıkmışlığını ispat etmektedir⁹⁴.

Sonuç olarak artan hiyerarşileşme örneklerini genellikle *dianome*⁹⁵ sözcüğüyle ifade edilmiş olarak buluyoruz. Ancak buğday üzerinden gerçekleşen ve belli bir sayıdaki *demotai*'i kapsayan hiyerarşileşme yalnız Lykia'ya özgü görünmektedir. Bithynia'da Traianus döneminde önlem alınmak zorunda kalınan uygulama Lycia-Pamphylia Eyaleti'nde Traianus?/Hadrianus dönemini takiben 3. yy. ortalarına kadar uygulanmaya devam etmiş görünmektedir.

⁹³ Licinnii ailesinin soyunun 12 kuşak geriye giden akrabalık bağlarının yanı sıra ailenin ilişki içinde olduğu kent, eyalet, eyaletler arası ve Romalı bağlantılarının bir araya getirildiği söz konusu yazıt 2. yy.'da eşraf tabakanın evlilikler yoluyla hem servetlerini arttırdıklarının hem de kentlerinin ve Lykia Birliği'nin en üst tabaka yönetici sınıfı haline geldiklerinin kanıtıdır. Bunun neticesinde halkla eşraf arasındaki mesafe günden güne daha da büyümüş ve bu aileler halk üzerinde belirli bir otorite kurmuşlardır. Dolayısıyla Roma'nın eyaletin en başında planladığı şey en iyi şekilde Oinoanda'da gerçekleşmiş görünmektedir.

⁹⁴ Milner – Mitchell 1995, 104.

⁹⁵ Ancak toplumun tabakalarına yapıldığı halde *dianome* sözcüğü kullanılmaksızın yapılan dağıtımlar da mevcuttur. Bunları verdi, garanti etti gibi ifadelerle görebiliriz: Pinara: TAM II, 508.

Kısaltmalar ve Kaynakça

- Akdoğu Arca 2002 E. N. Akdoğu Arca, "Lykia'lı Bir Euergetes: Opramoas", bk.: S. Şahin – M. Adak, *Likya İncelemeleri I* (2002) 79-90.
- Adak 2013 M. Adak, "Bölüm 2: Tarihi İçerik", bk.: S. Şahin, *Stadiasmus Patarensis. Itinera Romana Provinciae Lyciae. Gephyra Monografi Serisi, Cilt 2* (2013) 57-98.
- Arnaoutoglou 2012 I. N. Arnaoutoglou, *Cultural Transfer and Law in Hellenistic Lycia: The Case of Symmasis' Foundation, Transferts Culturels et droits dans le monde grec et hellénistique* (2012) 205-224.
- Balland 1981 A. Balland, *Fouilles de Xanthos VII: Inscriptions d'époque impériale du Letoon* (1981).
- Brandt 1992 H. Brandt, *Gesellschaft und Wirtschaft Pamphyliens und Pisidiens im Altertum* (1992).
- Coulton – Milner – Reyes 1988 J. J. Coulton – N. P. Milner – A. T. Reyes, "Balboura Survey: Onesimos and Meleager, Part I.", *Anatolian Studies* 38, 1988, 121-145.
- Ste. Croix 1981 G. E. M. de Ste. Croix, *The Class Struggle in the Ancient Greek World from the Archaic Age to the Arab Conquests* (1981).
- Çevik v.d. 2014 N. Çevik – S. Bulut – Ç. A. Aygün, "Myra'nın Limanı Andriake", bk.: S. Ladstätter – F. Pirson – T. Schmidts (ed.), *Harbors and Harbor Cities in the Eastern Mediterranean*, *Byzas* 19, 2014, 225-243.
- Duncan-Jones 1982 R. Duncan-Jones, *The Economy of the Roman Empire*² (1982).
- Dürüşken – Özbayoğlu 2001 Ç. Dürüşken – E. Özbayoğlu, *Genç Plinius'un Anadolu Mektupları-Plinius, Epistulae, 10. Kitap* (2001).
- Erdkamp 2005 P. Erdkamp, *The Grain Market in the Roman Empire* (2005).
- Garnsey 1988 P. Garnsey, *Famine and Food Supply in the Graeco-Roman World: Responses to Risk and Crisis* (1988).
- Giannakopoulos 2008 N. Giannakopoulos, *Ο Θεσμός της Γερουσίας των ελληνικών πόλεων κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους* (2008).
- Gökalp 2002 N. Gökalp, "Oinoanda'dan Bir Soy: Licinnii", bk.: S. Şahin – M. Adak (ed.), *Likya İncelemeleri I* (2002) 91-102.
- Halfmann 1986 H. Halfmann, *Itinera principum: Geschichte und Typologie der Kaiserreisen im Römischen Reich, Heidelberger althistorische Beiträge und epigraphische Studien, Bd. 2* (1986).
- Hall – Milner 1994 A. Hall – N. P. Milner, "Education and Athletics at Oenoanda. Documents Illustrating the Festival of Oenoanda", bk.: D. French (ed.), *Studies in the History and Topography of Lycia and Pisidia (In Memoriam A.S. Hall)* (1994) 7-47.
- Hall – Milner – Coulton 1996 A. S. Hall – N. P. Milner – J. J. Coulton, "The Mausoleum of Licinnia Flavilla and Flavianus Diogenes of Oinoanda: Epigraphy and Architecture", *Anatolian Studies* 46, 1996, 111-144.
- Jameson 1966 S. Jameson, "Two Lycian Families, the Licinnii of Oenoanda, the Vili", *Anatolian Studies* 16, 1966, 125-137.
- Jones 1940 A. H. M. Jones, *The Greek City from Alexander to Justinian* (1940).

- Kantirea 2016 M. Kantirea, "Nonelite Benefactors in the Roman East: Building Activity by Freedmen, Slaves, Craftsmen and Traders", bk.: B. Takmer – E. N. Akdoğan Arca – N. Gökalp Özgül (ed.), *Vir doctus Anatolicus. Studies in Memory of Sencer Şahin / Sencer Şahin Anısına Yazılar* (2016) 471-493.
- Kokkinia 2000 Ch. Kokkinia, *Die Opramoas-Inschrift von Rhodiapolis: Euergetismus und soziale Elite in Lykien* (2000).
- Kokkinia 2008 Ch. Kokkinia (ed.), *Boubon: The Inscriptions and Archaeological Remains. A Survey 2004-2006. Meletemata* 60 (2008).
- Lanckoroński 1890 K. G. Lanckoroński, *Städte Pamphyliens und Pisidiens I-II* (1890/1892).
- Larsen 1946 J. A. O. Larsen, "Tituli Asiae Minoris, II, 522 and the Dating of Greek Inscriptions by Roman Names", *Journal of Near Eastern Studies* 5, 1946, 55-63.
- Liebenam 1900 W. Liebenam, *Stadteverwaltung im römischen Kaiserreiche* (1900).
- Magie 1950 D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor, to the End of the Third Century after Christ, Volume I: Text ve Volume II: Notes* (1950).
- Milner 1994 N. P. Milner, "An Inscription From Boubon", bk.: D. French (ed.), *Studies in the History and Topography of Lycia and Pisidia (In Memoriam A. S. Hall)* (1994) 93-94.
- Milner – Mitchell 1995 N. P. Milner – S. Mitchell, "An Exedra for Demosthenes of Oenoanda and His Relatives", *Anatolian Studies* 45, 1995, 91-104.
- Naour 1977 Ch. Naour, "Inscriptions de Lycie", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 24, 1977, 265-290.
- Naour 1978 Ch. Naour, "Nouvelles inscriptions de Balboursa", *AncSoc* 9, 1978, 165-185.
- van Nijf 1997 O. M. van Nijf, *The Civic World of Professional Associations in the Roman East* (1997).
- Oliver 1941 J. H. Oliver, *The Sacred Gerusia. Hesperia Suppl. VI* (1941).
- Pleket 1984 H. W. Pleket, "Urban Elites and the Economy in the Greek Cities of the Roman Empire", *Münstersche Beiträge z. antiken Handelsgeschichte* 3.1, 1984, 3-35.
- Pleket 1998 H. W. Pleket, "Political Culture and Political Practice in the Cities of Asia Minor in the Roman Empire", bk.: W. Schuller (ed.), *Politische Theorie und Praxis im Altertum* (1998) 204-16.
- Quaß 1993 F. Quaß, *Die Honoratioren-schicht in den Städten des griechischen Ostens: Untersuchungen zur politischen und sozialen Entwicklung in hellenistischer und römischer Zeit* (1993).
- Ras 1995 M. Ras, Oinoanda in Lykia, "The Elite and Economy in the Roman Empire", *Lykia* II, 1995, 22-38.
- Reitzenstein 2011 D. Reitzenstein, *Die lykischen Bundespriester. Representation der kaiserzeitlichen Elite Lykiens. Klio, Beih. Neue Folge Bd. 17* (2011).
- Rickman 1971 G. Rickman, *Roman Granaries and Store Buildings* (1971).
- Rigsby 1996 K. Rigsby, *Asyilia: Territorial Inviolability in the Hellenistic World* (1996).
- Robert 1937 L. Robert, *Études Anatoliennes. Recherches sur les inscriptions grecques del'Asie Mineure* (1937).
- Schwarz 2001 H. Schwarz, *Soll oder Haben?: Die Finanzwirtschaft kleinasiatischer Städte in der römischen Kaiserzeit am Beispiel von Bithynien, Lykien und Ephesos (29 v. Chr.-284 n. Chr.)* (2001).

- Sherwin-White 1966 A. N. Sherwin-White, *The Letters of Pliny: A Historical and Social Commentary* (1966).
- Strubbe 1987 J. H. M. Strubbe, "The Sitonia in the Cities of Asia Minor under the Principate I", *Epigraphica Anatolica* 10, 1987, 45-82.
- Strubbe 1989 J. H. M. Strubbe, "The Sitonia in the Cities of Asia Minor under the Principate II", *Epigraphica Anatolica* 13, 1989, 97-122.
- Şahin – Adak 2007 S. Şahin – M. Adak, *Stadiasmus Patarensis. Itinera Romana Provinciae Lyciae, Monographien zur Gephyra* 1 (2007).
- Şahin 2013 S. Şahin, *Stadiasmus Patarensis. Itinera Romana Provinciae Lyciae, Gephyra Monografi Serisi, Cilt 2* (2013).
- Takmer – Oktan 2013 B. Takmer – M. Oktan, "Parerga zum Stadiasmus Patarensis (11): Die lykische Stadt Neisa", *Gephyra* 10, 2013, 50-93.
- Van Bremen 1994 R. van Bremen, "A Family from Sillyon", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 104, 1994, 43-56.
- Winter 1996 E. Winter, *Staatliche Baupolitik und Baufürsorge in den römischen Provinzen des kaiserzeitlichen Kleinasien. Asia Minor Studien* 20 (1996).
- Wörrle 1975 M. Wörrle, "Die Horrea Hadriani", bk.: J. Borchhardt (ed.), *Myra. Eine lykische Metropole in antiker und byzantinischer Zeit. Istanbulischer Forschungen* 30 (1975) 66-68.
- Wörrle 1988 M. Wörrle, *Stadt und Fest im kaiserzeitlichen Kleinasien* (1988).
- Zgusta 1984 L. Zgusta, *Kleinasiatische Ortsnamen. Beiträge zur Namensforschung. N. F. Beiheft* 21 (1984).
- Zimmermann 1992 M. Zimmermann, *Untersuchungen zur historischen Landeskunde Zentrallykiens* (1992).
- Zuiderhoek 2008 A. Zuiderhoek, "Feeding the Citizens: Municipal Grain Funds and Civic Benefactors in the Roman East", bk.: R. Alston – O. M. van Nijf (ed.), *Groningen-Royal Holloway Studies on the Greek City after the Classical Age I. Feeding the Ancient Greek City* (2008) 159-80.
- Zuiderhoek 2009 A. Zuiderhoek, *The Politics of Munificence in the Roman Empire, Citizens, Elite and Benefactors in Asia Minor* (2009).

Abstract

A Re-examination of *Sitometroumenoi Andres* in Light of Pliny's *Ep. X*, 116-117 as a Term Peculiar to Lycia

Some inscriptions on the cash delivery to a limited number of *σιτομετρούμενοι ἄνδρες* known from the northern and western Lycian cities of Oinoanda, Tlos and Xanthos are revisited in light of Pliny's *ep. X*, 116-117. Firstly, the article concludes that the institution of *sitionia* as a magistracy, well known from numerous inscriptions from Asia Minor regarding purchasing grains, did not become established in Lycia. Secondly, numerous inscriptions covering *sitometria*, which is the basis for *sitometroumenoi*, from other parts of Asia Minor and abroad are reviewed. It is further emphasized that *sitometria* is not peculiar to Lycia. While examples *sitometria* are attested in the Aegean islands and Caria in the Hellenistic period, those from the cities of northern, western and central Lycia are from the Roman Imperial period. As an institution, *sitometria* distributes/apportions grain among the citizens, and it became organized officially at some point in Lycia. On the other hand, *sitometroumenoi* is a *medium participium* derived from the verb *σιτομετρέω*. When the Demostheneia was instituted at the latest in 124 A.D., a privileged group of 500 citizens was created in Oinoanda encompassing the *boleutai* and *sitometroumenoi* out of the *boleutai*. In Tlos this group consisted of 1100 persons. In Xanthos although the number is not known, it is known that *gerousiastai* were also included in this privileged group. Except for *boleutai* and *gerousiastai*, who else were included in the *sitometroumenoi andres* has been debated for a long time. Pliny's *epistulae 116-117*, which mention the Bithynian habit of issuing invitations, seem to define *sitometroumenoi andres*. The Bithynians regularly distributed gifts (*ad sollemnes sportulas*) of one or two each *denarii* per person to various strata of community (*corpora: totam bulen atque etiam e plebe non exiguum numerum*), and they called it as *dianome*. Their numbers reached 1000 individuals and sometimes even more. The number of *sitometroumenoi andres* in Tlos was also over 1000 individuals. The cash handouts to *sitometroumenoi* are named as *dianome* in two inscriptions, as in Bithynia. In Bithynia *boleutai* were among the invitees and also a substantial number of the *plebs* was invited on various occasions. Here, in Lycia the *sitometroumenoi* other than the *boleutai* probably corresponded to a new group of citizens picked among the *plebs* id est the *demotai*. The privileges of this group were linked with the term *sitos*. Correspondingly, the article advances the understanding that the *sitometroumenoi andres* were 'the group of persons who have the priority to receive grains'. That this privilege was bestowed on the *demotai* in addition to the *boleutai* and *gerousiastai*, would have been due to a rebellion of the *demos*, who suffered from a difficult situation in the city of Oinoanda (IGR III, 493: ἐν δυσχρηστοτάτῳ καιρῷ) that arose before the Demostheneia. It is suggested that the concept might have originated in Oinoanda and spread to the other cities

for the inscriptions of both *sitometria* and *sitometroumenoi andres* are found more frequently in Oinoanda. Accordingly, the foundation of *sitometria* in Oinoanda was probably realized by C. Licinnius Fronto, a member of the Licinnii, or by another individual of the same family, and the *sitometroumenoi andres* might have appeared in the Demostheneia inscription for the first time. About the time when the Demostheneia inscription was erected in Oinoanda, the hierarchisation (*ordo*-making) of civic society had reached a peak. However, in the light of inscriptions so far, the hierarchisation that was realized through grain distribution and encompassed a limited number of *demotai*? seems to be peculiar to Lycia, and continued up to the mid-3rd century A.D.